

УДК 343.982.4 : 336.74.009.65

*І. І. Попович**кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри кримінального права**(Ужгородський національний університет)*

ПЛАСТИКОВІ КАРТКИ ЯК ОКРЕМИЙ ВИД БАНКІВСЬКИХ ДОКУМЕНТІВ – КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Відносно новим для вітчизняної банківської сфери і специфічним з огляду способу фіксації інформації документом є банківська пластикова картка. За підрахунками фахівців загальний всесвітній обсяг реалізації товарів та послуг за допомогою пластикових кредитних карток становить щорічно близько 10 трильйонів американських доларів. На контраст до цієї цифри, щорічні збитки від шахрайських дій із пластиковими картками як засобами платежу обраховуються декількома мільярдами доларів. Незважаючи на те, що збитки становлять начебто незначний відсоток від усього обсягу розрахунків, їх загальна сума вражає. Постійне збільшення цієї цифри свідчить про наявність окремої підпільної індустрії, що пов'язана з незаконним виготовленням та використанням банківських пластикових карток. Тож не випадково питанням дослідження цього нового виду документу значну увагу приділили відомі вчені, зокрема Вертузаєв М. С., Котляревський А. І. та Юрченко А. М.

До 1990 року підроблення кредитних пластикових карток взагалі було явищем мало відомим світовій спільноті. Перші масштабні випадки підроблення карток мали місце у 1993 році. Саме тоді їх найбільш відомі

виробники VISA та Master Card втратили близько 72 мільйонів доларів в результаті шахрайських дій, із котрих 16,8 млн. (що становить 23,4 %) безпосередньо пов'язано з підробленням карток. До 1994 року на підроблення із загальної кількості шахрайських дій з пластиковими картками припадало вже 28,6 % виявлених випадків, тобто лише за один рік збільшення таких незаконних дій становило 5 % [3, с. 18].

Розкрадання грошових коштів з використанням підроблених банківських пластикових карток в Україні отримали розповсюдження у другій половині 90-х років минулого століття. Пов'язане це з тим, що аж до сьогодення вітчизняний картковий ринок перебуває тільки в стадії свого становлення. На розкрадання з використанням підроблених банківських пластикових карток випадає сама велика доля втрат платіжної системи. Аналіз матеріалів кримінальних справ про розкрадання з використанням підроблених банківських платіжних карток свідчить, що розкриття і розслідування цієї категорії злочинів становить певні труднощі для оперативних працівників та слідчих. На думку автора, завданням цієї публікації є: вперше виокремити та докладно охарактеризувати пластикові картки – як особливий вид банківських розрахункових документів, та висвітлити основні і характерні лише для пластикових карток особливості захисту від підроблення.

Цей платіжний засіб має назву "пластикові гроші" і призначений для оплати покупок з власного банківського рахунку. Пластикові картки бувають в основному двох видів: кредитні і дебетні. Кредитна картка передбачає ліміт кредиту, що наданий банком клієнту протягом певного проміжку часу, до того ж суми заздалегідь визначені сторонами. Отже, клієнт, що має рахунок у банку, оплачує товари і послуги грошима

▪ Пластикові картки як окремий вид банківських документів – криміналістична характеристика / І. І. Попович // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2011. – № 2(4) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2011/n2/11piidkk.pdf>.

емітентів картки. Компанія-емітент у подальшому подає рахунки для оплати власнику кредитної картки.

Дебетна картка передбачає можливість внесення клієнтом власником картки на свій рахунок у банку певної суми, у межах котрої він може в майбутньому здійснювати свої витрати.

Власник пластикової картки не може передавати її для використання будь-кому і ні за яких обставин, це відображають в угоді між банком-емітентом і отримувачем картки [4, с. 39-40].

Механізм вчинення злочину з використанням підробленої пластикової картки може бути різним. Наприклад, член злочинного угруповання може внести на спеціальний картковий рахунок мінімально необхідну суму і стати власником банківської пластикової картки у законному порядку. Після цього він за допомогою співучасників, що працюють у банківських чи торгівельних установах, добуває необхідну інформацію про власника банківської платіжної картки цієї ж компанії, але такого, що має солідний рахунок (інформація про кодові номери, прізвище, підпис володаря тощо). Для внесення отриманих таким чином нових даних у свою пластикову картку співучасники під час обслуговування такого клієнта за допомогою спеціального пристрою непомітно роблять копію змісту магнітних треків його пластикової картки. У наступному зловмисники здійснюють такі дії:

- змінюють інформацію, що міститься на магнітному диску;
- змінюють інформацію, ембосовану на лицевому боці картки;
- підробляють підпис законного власника картки.

Інколи злочинці підробляють і використовують для шахрайства викрадені або загублені власниками пластикові картки [2, с. 212].

Дійсні пластикові картки мають високий рівень технічного та технологічного захисту і тому саморобні картки майже не використовують,

---

▪ Пластикові картки як окремий вид банківських документів – криміналістична характеристика / І. І. Попович // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2011. – № 2(4) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2011/n2/11piidkk.pdf>.

оскільки їх можна легко визначити за допомогою простої діагностики. В разі підроблення злочинці використовують викрадені заздалегідь заготовки пластикових карт, на котрі наносять відповідні реквізити банку та клієнта. Маючи високу технічну оснащеність, злочинці можуть навіть наносити інформацію на магнітну стрічку або вводити у мікропроцесор, тобто виконувати підроблення на високому технічному рівні.

Процес виготовлення справжніх пластикових карток базується на взаємопроникненні технології персоналізації та виготовлення пластикових карток, що потребує використання складного обладнання. Перший тип обладнання – це цифровий офсетний друк, що дає змогу листі пластика як заготовці на етапі виготовлення здійснити друк до сорока різних зображень, а потім отримати готову персоналізовану картку. Другий тип – технологія графічної персоналізації, друк персональної графічної інформації на готових окремих картках. Ця технологія досягла таких розмірів, що міжнародні платіжні системи дозволяють використання карткових принтерів з високими роздільними властивостями для випуску експрес-тиражів платіжних банківських карток на підставі так званого базового стоку, тобто картки, що містить голограму і логотип платіжної системи, BIN код банку та друкарські засоби захисту. Зокрема, платіжна система "Юніон Кард" довгі роки успішно використовує цю технологію [1, с. 39-40].

Для виявлення ознак підроблення пластикових карток важливе значення має знання технічних та технологічних ступенів їх захисту від підроблення, а також окремих ознак, що свідчать про несанкціоновані зміни зовнішнього вигляду, змісту зафіксованої у картці інформації або ж використання її не за призначенням. Ці питання можна розкрити на прикладі декількох найбільш відомих та таких, що часто

▪ Пластикові картки як окремий вид банківських документів – криміналістична характеристика / І. І. Попович // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2011. – № 2(4) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2011/n2/11piidkk.pdf>.

використовуються у платіжному обігу в Україні пластикових карток, якими є картки VISA.

Насамперед треба зазначити, що кожна банківська пластикова картка перед тим, як її видають клієнту, проходить стадію персоналізації (ідентифікації), коли до неї заносять індивідуальну інформацію, що пов'язана з банком-емітентом та клієнтом. Наявність таких даних означає, що використовувати картку для придбання товарів і послуг має право тільки її законний власник, ім'я котрого вказане на лицевому боці картки, а зразок підпису – на її зворотному боці [5, с. 84-85]. Метою персоналізації є забезпечення максимально вірогідного, автоматизованого, швидкого і надійного процесу ідентифікації пред'явника картки як особи, що має право користуватися технологічним і юридичним потенціалом картки.

Пластикова картка VISA Classic є базовою продукцією VISA і найрозповсюдженішою у світі банківською картою. Всі картки цього типу, що випущені у 1983 році, мають на лицевому боці голограму у вигляді голуба, котра супроводжується назвою банку, який випустив картку. Картка має всі необхідні елементи захисту і відповідає базовому стандарту, проте доповнення картки окремими деталями залишено на розсуд фінансових організацій-емітентів, що мають право випускати картки. Тому за наявності загальних підходів існує певне різноманіття карток цього класу.

Важливе значення має такий елемент картки як ембосовані записи. Ембоскування – тиснення як певна технологія, що застосовується для виготовлення документів, виникло ще в ті часи, коли не мали уяви про пластикові картки. Механізм ембоскування полягає в тому, що в разі фізичного впливу на поверхню картки виникають опуклі зображення літер і цифр. Це дає змогу здійснювати механізовану обробку звітних

▪ Пластикові картки як окремий вид банківських документів – криміналістична характеристика / І. І. Попович // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2011. – № 2(4) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2011/n2/11piidkk.pdf>.

документів. Ембосованими записами у картці є дані про банк-емітент, номер рахунку та прізвище і ім'я власника картки й окремі позначки.

Картка VISA Gold введена до обігу у 1988 році і є удосконаленою картою попереднього, базового виду, котра має більше високий кредитний ліміт. Домінуючим кольором усіх пластикових карток цього виду є золотий. На цих картках емітентам забороняється наносити зображення малюнків, фотографій або інших сцен, тому зовнішній вигляд цих карток, що випущені різними організаціями, зберігається незмінним.

Картка VISA Platinum може мати будь-який колір, але за звичне вона має срібне або сіро-сріблясте забарвлення. На додаток на картці повинна бути присутньою голограма із зображенням голуба, а на лицевому боці – слово "Platinum".

Картки VISA Business та VISA Corporate були розроблені спеціально для малого бізнесу і професійного ринку, а також для середніх та крупних корпорацій. Обидві картки мають сріблясто-сірий колір з контрастним темно-сірим або без нього. Назву компанії, що використовує картку, віддруковано чорним шрифтом на лицевому боці. Ці картки мають необхідні елементи захисту і відповідають загальним стандартам карт VISA.

Картка VISA Electron використовується у торговельній мережі як картка VISA Classic або у банкоматі для зняття готівки. На відміну від інших карт, VISA Electron не має ембосованого номеру рахунку, у всіх випадках інформація про рахунок не ембосована, а гравірована лазером. Всі картки можуть мати перші та останні чотири номери рахунку, а окремі – повний номер рахунку на лицевому боці. Ця картка є платіжною і приймається тільки в електронних терміналах та потребує введення PIN-коду, що відомий лише власникові картки.

▪ Пластикові картки як окремий вид банківських документів – криміналістична характеристика / І. І. Попович // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2011. – № 2(4) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2011/n2/11piidkk.pdf>.

Картка VISA Chip є одним з останніх технологічних досягнень у царині виготовлення та використання пластикових карток. Це пластикова картка з вбудованою інтегрованою мікросхемою або мікрочіпом. Вона також відома як "смарт-карта" і може використовуватися поза системою оплати. Чіп має можливості внутрішнього процесора і може обробляти завантажену інформацію у відповідності до введеної програми. Чіп-технологія забезпечує надійний доступ до значного кола послуг через значну кількість пристроїв для зчитування комп'ютерної інформації. Це дає змогу оновлення інформації незалежно від доступу до розрахункової системи. Ці карти не тільки забезпечують такі операції як купівля за допомогою дебетних та кредитних карт, але й слугують базою для майбутньої продукції та послуг, зокрема й електронної торгівлі. Вважають, що за картками такого типу стоїть майбутнє. Зовнішній вигляд картки відповідає основним стандартам VISA і легко визначається як продукція цієї фірми.

Всі види банківських пластикових карток мають окремі елементи захисту, що постійно удосконалюються, але існують загальні захисні елементи, що повинні мати місце у кожній із справжніх карток певного виду.

Так, наприклад, для пластикових карток VISA передбачена наявність таких захисних елементів, що розташовані як на лицевому, так і на зворотному боці картки.

Зазначений на лицевому боці картки номер рахунку власника картки VISA може мати 16 або 13 цифр і починається з цифри 4. Перші шість цифр номера слугують визначальним номером бази даних певного банку (скорочена назва – BIN). Це унікальний номер, що визначає банк, котрий відкрив номер рахунку власника картки. Майже усі види карток VISA

▪ Пластикові картки як окремий вид банківських документів – криміналістична характеристика / І. І. Попович // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2011. – № 2(4) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2011/n2/11piidkk.pdf>.

мають номер рахунку, котрий ембосований на лицевому боці картки. Також на картці витиснуто ім'я власника та дата закінчення строку дії картки. На додаток до цих деталей на лицевому боці карток VISA є декілька особливих елементів захисту.

Комбінованим і складним для підроблення елементом захисту вважають наявність на картці тривимірного об'ємного голографічного зображення голуба, що розташоване у правій частині картки. Якщо під час розгляду цього зображення нахилити картку і змінювати кут зору, то змінюється колір голограми і створюється враження рухів крил голуба. До зображення голограми входять також останні чотири цифри відтиснутого на картці номера рахунку.

У верхньому або нижньому правому куті картки безпосередньо під голограмою або над нею зображено товарний знак VISA, навколо котрого є такий елемент захисту, що має назву "мікротекст" (Micro-printing). Це поліграфічний захист документа, що наноситься спеціальним обладнанням. На картці VISA він має вигляд надзвичайно дрібного але чітко накресленого тексту, помітного і розбірливого для читання лише в разі збільшення, котрий складається із літерно-цифрових повторюваних серій, що містять особливі визначальні деталі, зокрема, тип продукту та виробника картки.

По центру картки розташовано невидимий захисний елемент. При звичному освітленні це зображення непомітне і не сприймається людським зором. В разі ж освітлення лицевого боку картки ультрафіолетовими променями з'являється флуоресцентний малюнок голуба..

Іншим елементом захисту слугує віддрукований номер BIN, що складається з чотирьох цифр, які збігаються з чотирма ембосованими

цифрами номера рахунку. Віддрукований BIN розташовується над або під початком зображення ембосованого номеру рахунку.

В якості окремого елемента захисту введено спеціальний єдиний ембосований знак, що має назву "VISA-V", котрий розташований відразу після зображення терміну дії картки. Цей знак є особливим чином ембосованою літерою "V" з перпендикулярною лівою ніжною. Друкарська матриця для нанесення цього знаку зберігається під суворим контролем виробника.

Магнітна стрічка на зворотному боці картки містить різноманітну інформацію, зокрема, номер рахунку і дату закінчення строку дії картки, що повинно відповідати даті, котра ембосована на лицевому боці картки. Така стрічка – це своєрідний місток між пластиковою карткою та комп'ютерною обробкою даних в режимі реального часу. Саме на магнітній стрічці вперше інформація щодо власника картки була нанесена у вигляді аналогів одиниць. Це дало змогу забезпечити роботу банкоматів, перших банківських апаратів самообслуговування. Магнітна стрічка містить один з трьох захисних елементів зворотного боку картки.

Таким елементом є контрольна величина CVV – це номер, що обчислюється за допомогою алгоритму і може бути визначений банком, котрий випустив картку, під час перерахування сум через електронний термінал торгівельної точки. Така перевірка дає змогу банку пересвідчитися, що отримана інформація відповідає даним, котрі занесено на магнітну стрічку справжньої картки.

Пропуск для підпису власника картки має зображення слова VISA, що віддруковано блакитним і золотим кольором під кутом 45 градусів на білому тлі. Якщо з пропуску намагалися витерти підпис власника картки, то на цьому місці виступає слово "VOID" (що означає – "недійсна").

▪ Пластикові картки як окремий вид банківських документів – криміналістична характеристика / І. І. Попович // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2011. – № 2(4) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2011/n2/11piidkk.pdf>.

У пропуску для підпису в зворотному порядку з нахилом віддруковано номер, що відомий як контрольна величина "CVV – 2". Частина цього номеру є алгоритмом, вірогідність якого може визначити банк, що випустив картку.

Такими є основні елементи захисту банківських пластикових карток VISA. Аналогічними за застосованими технологіями, способом нанесення, змістом або подібними до них можуть бути окремі елементи захисту інших видів пластикових карток. Наприклад, пластикові картки American Express на додаток до зазначених реквізитів захисту мають невидимі за звичного освітлення ультрафіолетові позначки, портретне зображення Центуріона, що виконане дрібними і надзвичайно складними для підроблення графічними знаками тощо [6, с. 32]

Важливим елементом захисту пластикових карток від підроблення є система графічного друку, що являє собою графічний рисунок, котрий наноситься на картку і друк фотографії власника. Інколи на картці друкують декілька фотозображень, що дублюють одне одного, наприклад, одне кольорове, а інше напівтонове, поверх котрого друкують або наносять методом тиснення текст з інформацією (прізвище, номер).

Надійним способом захисту є покриття всієї поверхні картки або її частини прозорою голографічною плівкою з оригінальним рисунком. Під такою плівкою можуть бути нанесені різні зображення, зокрема й фотографія та підпис власника картки. У цьому випадку використовують дві технології: підпис звичним приладом для письма і друк підпису, заздалегідь сканованого і введеного в базу даних за допомогою пристрою графічного друку.

Графічна персоналізація – це спеціальна технологія, що передбачає спосіб нанесення на поверхню пластикової картки видимої неозброєним

▪ Пластикові картки як окремий вид банківських документів – криміналістична характеристика / І. І. Попович // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2011. – № 2(4) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2011/n2/11piidkk.pdf>.

оком інформації, тобто отримання на картці монохромних зображень чорно-білих фотографій, прізвищ, будь-яких номерів, штрих-коду, двомірного штрих-коду, підпису держателя, зображення відбитка пальця руки та високоякісних кольорових фотографій. На сучасному етапі відомі декілька способів графічної персоналізації: термотрансовер, термосублімація, струменевий друк, лазерне гравірування, лазерне пропалювання наскрізь (отримане зображення видно на просвіт).

Ще однією технологією графічної персоналізації є друк з використанням спеціальних барвників, що "втираються". Використання цієї технології дає змогу персоналізації картки шляхом видалення попередньо нанесеного зображення і нанесення нового [1, с. 38].

Усі пластикові картки, яким би виробником вони не були розроблені та яким би емітентом не випущені до обігу, мають унікальні елементи захисту, призначенням котрих є забезпечення можливості відрізнити справжню картку від підробленої. Кожний такий елемент є унікальною фізичною позначкою. Для протидії загрози підроблення карток, їх виробники постійно ускладнюють окремі захисні елементи та додають різні нові елементи захисту, що забезпечують безпеку карток та унеможливають або роблять надзвичайно складним для зловмисників їх підроблення.

Список використаних джерел

1. Анчабадзе Н. А. Общие сведения о способах нанесения основных элементов защиты на пластиковые карты и их особенности / Н. А. Анчабадзе // Актуальные проблемы теории и практики уголовного судопроизводства и криминалистики . – М. : АУ МВД России, 2004. – С. 38-41.

▪ Пластикові картки як окремий вид банківських документів – криміналістична характеристика / І. І. Попович // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2011. – № 2(4) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2011/n2/11piidkk.pdf>.

2. Берзин П. С. Особенности расследования хищений, совершаемых с использованием поддельных банковских платежных карточек / П. С. Берзин // Актуальні проблеми сучасної криміналістики. – Сімферополь : "Доля", 2002. – С. 211-218.
3. Кредитная карточка не только предмет платежа... // Служба безопасности. – № 10. – 1998. – С. 18-19.
4. Ларичев В. Д. Преступления в кредитно-денежной сфере и противодействие им : Учебно-практическое пособие / В. Д. Ларичев. – М. : Инфра-М, 1996. – 240 с.
5. Новые пластиковые деньги / Под ред. А. В.Спесивцева. – М. : Банковское дело, 1994. – 240 с.
6. Credit Card and Travelers Cheque Fraud. – New York : World Financial Centre, 1995. – 32 p.

Попович І. І.

Пластикові картки як окремий вид банківських документів-криміналістична характеристика

Стаття розкриває характеристику пластикових банківських карток як специфічного виду розрахункових банківських документів і визначення особливостей засобів їх захисту від підробки. Розглянуті основні реквізити захисту найбільш поширених банківських карток, способи їх внесення і ознаки дійсності документу

Ключові слова: злочини в банківській системі, попередження злочину, підробка, реквізит захисту, банківська пластикова картка, ознаки підробки документу

Попович І. І.

Пластиковые карточки как отдельный вид банковских документов – криминалистическая характеристика

Статья раскрывает характеристику пластиковых банковских карточек как специфичного вида расчетных банковских документов и определению особенностей средств их защиты от подделки. Рассмотрены основные реквизиты защиты наиболее распространенных банковских карточек, способы их внесения и признаки действительности документа

Ключевые слова: преступления в банковской системе, предупреждение преступлений, подделка, реквизит защиты, банковская пластиковая карта, признаки подделки документа

Popovych I. I.

Plastic cards as a separate bank documents – forensic characterization

An article reveals the characteristics of plastic bank cards as a specific type of account bank documents and determine the features of their anti-counterfeiting. The basic details of the protection of the most common bank cards, the ways of their entering the document's validity identification are presented in this work

Key words: crime in the banking system, prevent crime, forgery, property protection, banking plastic cards, signs of forgery